

Historia filozofii polskiej

Filozofia Augusta Cieszkowskiego

Dr Magdalena Płotka

Zagadnienia wstępne

- Także i August Cieszkowski przejął metodę dialektyczną Hegla
- Zmierzał do utworzenia filozofii słowiańskiej, niezależnej od filozofii germańskiej
- Swój autorski projekt oparł nie o rozum, tylko o **wolę**
- August Cieszkowski (1814-1894), pochodził z Podlasia
- Pochodził z zamożnej rodziny ziemiańskiej i arystokratycznej
- Niezależność finansowa pozwoliła mu zająć się szerokim studium i badaniami, także aktywności społeczno-politycznej

Historiozofia romantyczna: krytyka Hegla

- W dziele *Prolegomena do historiozofii* podjął wątek podziału dziejów ludzkości (bardzo popularny wątek w XIX wieku)
- **1 zarzut wobec Hegla:** dzieli dzieje ludzkości na cztery okresy (wschodni, grecki, rzymski, chrześcijańsko-germański), co jest niezgodne z jego trójstopniową metodą dialektyczną
- **2 zarzut wobec Hegla:** Hegel mylnie ujął czasy teraźniejsze jako koniec historii, ponieważ przyszłość także musi poddać się prawom dialektyki i musi zostać uwzględniona w namyśle historycznym i historiozoficznym
- Hegel uważał, że przyszłość (jako coś, czego jeszcze nie ma) musi zostać wyłączona (wykluczona) z jakiegokolwiek dziedziny spekulacji
- Według Cieszkowskiego, jeżeli włączymy przyszłość do spekulacji, tzn. jeżeli stworzymy taką metodę badania dziejów, która uwzględniałaby czasy przyszłe, tym samym zapewniamy możliwość poznania rzeczy przyszłych
- Chodzi o odkrycie na tyle uniwersalnego (koniecznego) prawa, które gdy je stosujemy do badań dziejów, pozwala przewidzieć rzeczy przyszłe

Dzieje świata jako pole Czynu

- W jaki sposób Cieszkowski determinuje przyszłość na drodze spekulatywnej?
- Jego zdaniem, dzieje świata stanowią pole Czynu, zaś Czyn jest substancjalną identycznością Myśli i Bytu
- Idea Piękna stanowi pierwsze stadium teleologicznego procesu Historii (co zrealizowało się w kulturze, sztuce i greckiej koncepcji człowieczeństwa) – teza
- W rozwoju dialektycznym Piękno zmieniło się w Prawdę, życie artystyczne w filozoficzną ideę - antyteza
- Dlatego współczesna (chrześcijańska) epoka jest światem myśli, filozofii i świadomości
- W przyszłości nastąpi epoka trzecia, która będzie łączyła sztukę z filozofią, piękno z prawdą – synteza, lecz utożsamienie bytu i myśli, sztuki i filozofii dokona się w Cynie (społeczne życie)
- W przyszłości filozofia z wyżyn teorii przystąpi na równiny praktyki
- Właściwy przedmiot filozofii przyszłości stanowić będzie praktycyzm, a nie teoretyzowanie
- Filozofia musi się demokratyzować, stać się egzoteryczna (a nie ezoteryczna)

Mesjanizm

- Stworzył indywidualny wariant teorii mesjanicznej
- Podobnie jak inni romantycy uważał, że:
 - poszczególne ludy i narody posiadają swoją specjalną misję do wykonania
 - mają ostateczne przeznaczenie
 - Ich rozwój wpisuje się w rozwoju ogólnego Ducha świata
- Polacy (szerzej: Słowiańszczyzna) mają do wykonania rolę taką jaką mieli Germanie na przełomie epoki pierwszej i drugiej
- Charakterystyka szczepu słowiańskiego:
 - szczep ogromny, ale poniżony i sponiewierany, „jakby umyślnie przez Opatrzność do przyszłych powołań zachowany”.
 - AC podkreśla także umiłowanie wolności
- Idealizacja Polski i jej dziejów występuje często w różnych wariantach u pisarzy polskich
- W przyszłości, w epoce trzeciej, uregulowanie wszystkich zawiłych spraw tego świata będzie osiągnięte przez powszechne urzeczywistnienie Królestwa Bożego na ziemi
- Królestwo Boże jest głównym celem dążności Ducha
- Filozofia czynu jest podbudową tej koncepcji Cieszkowskiego

Teoria czynu

- Cieszkowski swoją teorię czynu, filozofię woli wyłożył w *Ojcie Nasz*
- Trzecia era jest epoką woli i czynu
- Pogląd, że w życiu duchowym człowieka odgrywa większą rolę wola niż rozum posiada dalekie tradycje w myśli chrześcijańskiej, sięgając myśli św. Augustyna, po nim akcentował wolę Duns Szkot
- W czasach nowożytnych Cieszkowski ujawnia pewne podobieństwo poglądów z J. G. Fichtem, do którego zresztą nawiązuje
- U obu filozofów wolność stanowi podstawę czynu
- Wolność dla Fichtego jest przyczyną rzeczywistości
- Dla Cieszkowskiego wolność była przede wszystkim po stronie działalności w sferze społecznej, filozofia była działaniem w sferze społecznej, nie zaś kontemplacją
- Uważał, że czyn jest najwłaściwszym żywiołem ducha, zbawcą ludzkości
- Cieszkowski uważał, że przejście od abstrakcji sztuki do jej właściwego powołania, tj. czynu, działania odbywa się we współczesnej polskiej poezji romantycznej (Kraśiński: „Zgińcie, me pieśni! Wstańcie, czyny moje!”)
- **Czyn** u AC nie oznacza jednorazowego indywidualnego dokonania czegoś czy konkretnego uczynku; jest to pojęcie bardziej złożone, oznaczające nieustanną działalność, stan permanentnie aktywny, trwale skierowany na urzeczywistnienie w życiu ideałów piękna, prawdy i dobra
- Takie pojęcie czynu, wcielone w życie praktyczne społeczeństw może doprowadzić do Królestwa Bożego

Zakończenie

- Ponieważ poglądy Cieszkowskiego skryształizowały się już we wczesnej młodości, cała jego spuścizna filozoficzna jest dość jednolita
- Spuścizną miał ogromną, ponieważ warunki finansowe pozwoliły mu na niezależne wydawanie swoich dzieł
- Główny motyw jego twórczości: uszczęśliwienie ludzkości drogą odpowiedniego zorganizowania stosunków zarówno wśród członków społeczeństwa, jak wśród wszystkich ludów
- Ojciec Nasz jest najwybitniejszym jego dziełem, nie tylko dzieło z zakresu filozofii, ale dzieło parenetyczne (umoralniające), Cieszkowski jest także pisarzem obyczajowym
- Wybitne dzieło literackie, jedna z pereł prozy polskiej (proza poetycka)
- Cieszkowski nie tylko przynależy do filozofii, ale wpisuje się również w dziedzinę historii doktryn ekonomicznych i społecznych